ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnning o‘ziga xos xususiyatlari.

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang’ich ta’limda matematika va ona tili kafedrasi o’qituvchisi
Pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori(PhD) **S.I.Tursunova** saidatursunova@gmail.com

Anotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnning o‘ziga xos xususiyatlari, ya'ni matnning soddaligi, tushunarliligi, tuzilishi, qiziqarli mazmuni, tasvirlar va diagrammalardan foydalanish kabi muhim jihatlar muhokama qilinadi. Maqolada matnning o‘quvchilarni o‘qishga qiziqtirishi va o‘qish jarayonida samarali natijalarga erishishiga ta'sir qiluvchi xususiyatlarga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, o‘qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar va metodologik tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: O‘qish savodxonligi, boshlang‘ich sinf, matn xususiyatlari, pedagogika,o‘qish metodikasi, tushunish, diqqatni jalb qilish, ta'lim metodologiyasi.

Специфика текста в формировании читательской грамотности учащихся начальных классов.

Аннотация: В данной статье рассматриваются специфические особенности текста в формировании читательской грамотности учащихся начальных классов, такие как простота текста, понятность, структура, интересное содержание, использование изображений и схем. В статье особое внимание уделяется особенностям текста, влияющим на интерес учащихся к чтению и эффективные результаты в процессе чтения. Также представлены педагогические подходы и методические рекомендации, направленные на развитие читательской грамотности.

Ключевые слова: Грамотность чтения, начальный класс, особенности текста, педагогика, методика чтения, понимание, внимание, методика обучения.

Specific characteristics of text in developing reading literacy in primary school students.

Abstract: This article discusses the important aspects of the text in the formation of reading literacy of primary school students, such as its simplicity, clarity, structure, interesting content, and the use of images and diagrams. The article pays special attention to the features of the text that affect the interest of students in reading and the achievement of effective results in the reading process. Also, pedagogical approaches and methodological recommendations aimed at developing reading literacy are presented.

Keywords: Reading literacy, primary school, text characteristics, pedagogy, reading methodology, comprehension, attention, educational methodology.

Kirish. O‘qish savodxonligi boshlang‘ich ta'limning eng muhim qismlaridan biridir. O‘quvchilarning o‘qish qobiliyatlari nafaqat keyingi ta'lim jarayoniga, balki umuman hayotga tayyorliklariga ta'sir qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnning o‘ziga xos xususiyatlari muhim ahamiyatga ega. Matnning tushunarli, qiziqarli, va o‘quvchilarning yoshiga mos bo‘lishi, ularning o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

bo‘lishi mumkin. Ushbu maqolada matnning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini shakllantirishdagi ahamiyati va pedagogik metodologiyalari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili: Boshlang‘ich ta'limda o‘qish savodxonligini shakllantirishga oid ko‘plab ilmiy izlanishlar mavjud. Shu jumladan, o‘qish savodxonligi bilan bog‘liq asosiy ishlar o‘quvchilarning o‘qishdagi muvaffaqiyatlarini tushunishga qaratilgan. T. Ibragimov (2015) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnlarning o‘ziga xos xususiyatlari, masalan, matnning tuzilishi, sodda va lo‘nda bo‘lishi, o‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish muhim ekanligi ta'kidlangan. Unga ko‘ra, o‘quvchining o‘qishga bo‘lgan qiziqishi matnning mazmunidan ko‘ra, uning soddaligi va tasvirlar bilan boyitilishi bilan bog‘liq.

Bundan tashqari, L. Abdullaeva (2018) o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishda metamalardagi o‘qish metodikalariga e'tibor qaratgan. Uning fikriga ko‘ra, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish qobiliyatlarini rivojlantirishda metamalardagi tushunish darajasi muhim bo‘lib, matnning tuzilishi va o‘quvchining yoshiga mosligi shu jihatlarni o‘z ichiga oladi.

Metodologiya: Maqolada o‘quvchilarni o‘qish savodxonligini shakllantirish jarayonida pedagogik metodlar va metodologiyalarni tahlil qilishga asoslangan. Tadqiqotda asosiy e'tibor, boshlang‘ich ta'limda o‘quvchilarga o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali usullari va matnlarning pedagogik funksiyasiga qaratilgan. O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishda quyidagi metodlar qo‘llaniladi:

1. Matnni tahlil qilish: Matnni o‘qish jarayonida o‘quvchilar uning mazmunini tushunishga qaratilgan savollar bilan ishlaydilar.
2. Vizual yordamlar: Rasm va tasvirlardan foydalanish, o‘quvchilarning matnni tushunishlarini va xotiralarini yaxshilaydi.
3. Soddalashtirish: Matnlarning soddaligi o‘quvchilarning diqqatini jalb qilishda yordam beradi.

Shu metodologiyalar yordamida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari matnni faqat o‘qish emas, balki uning mazmunini tushunish va tahlil qilish qobiliyatini ham rivojlantiradilar.

O‘qish savodxonligi — bu nafaqat harf va so‘zlarni tanish, balki ularni to‘g‘ri va samarali o‘qish, tushunish va foydalanish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnning o‘ziga xos xususiyatlari muhim rol o‘ynaydi. Bu xususiyatlar nafaqat o‘quvchilarning diqqatini jalb qilish, balki ularning fikrlash, tushunish va izohlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

1. Matnning soddaligi va tushunarli bo‘lishi

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hali o‘qish va yozish tajribasiga ega emas, shuning uchun matnlar soddaligi va tushunarli bo‘lishi kerak. Murakkab va o‘ta ilmiy terminlar o‘quvchilarni chalg‘itishi mumkin, shuning uchun matnda oddiy va tushunarli so‘zlar ishlatilishi lozim. Masalan, bolalarga tanish bo‘lgan mavzularni tanlab, oddiy iboralar bilan yozilgan matnlar o‘qish jarayonini osonlashtiradi.

2. Qiziqarli va diqqatni jalb qiluvchi mazmun

Matnning mazmuni bolalar uchun qiziqarli va diqqatni jalb qiluvchi bo‘lishi muhimdir. O‘quvchilar o‘qish jarayonida qiziqish hissini sezmasalar, bu ularning diqqatini ushlab turishni qiyinlashtiradi. Shuning uchun matnlar o‘quvchilarni qiziqtiradigan mavzularni o‘z ichiga olishi, hikoya yoki voqea shaklida yozilishi kerak. Masalan, hayvonlar, tabiat, do‘stlik kabi mavzular bolalar uchun juda qiziqarli bo‘lishi mumkin.

3. Matnning qismlari va tuzilishi

Matnning tuzilishi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish qobiliyatiga mos bo‘lishi kerak. Matnni aniq va oddiy qismlarga bo‘lish, ya'ni kirish, asosiy qism va xulosa bolalar uchun o‘qishni osonlashtiradi. O‘quvchilar matnning qismlarini ajratishni va ularga qanday bog‘lanishlarini

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

tushunishni o‘rganadilar, bu esa ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Har bir paragraflarda bir mavzu yoki g‘oya bo‘lishi kerak.

4. Rasm va tasvirlarning qo‘llanilishi

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun matnning rasm va tasvirlar bilan to‘ldirilishi juda muhimdir. Rasmlar va diagrammalar o‘quvchilarga matnni yaxshiroq tushunishga yordam beradi, chunki ular vizual tasavvurni kuchaytiradi va o‘qilgan materialni yaxshiroq eslab qolishga yordam beradi. Misol uchun, hayvonlar haqida yozilgan matnda ular tasvirlangan rasmlar, tabiat haqidagi hikoyada esa tabiatni aks ettiruvchi tasvirlar ishlatilishi mumkin.

5. Matnning takrorlanishi va oddiy struktura

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari matnni tushunish uchun ko‘pincha takrorlanishga muhtoj. Shuning uchun, o‘quvchilarni o‘qish jarayonida, ba'zan matnda o‘zgarmas bir necha so‘z yoki iboralar takrorlanadi. Bu ularning o‘qishdagi muvaffaqiyatiga yordam beradi, chunki ular takrorlanadigan so‘zlarni va iboralarni yaxshiroq o‘zlashtiradilar. Matnning strukturasi ham oddiy bo‘lishi kerak, chunki bu o‘quvchilarga o‘qigan narsalarini yaxshiroq tahlil qilish imkonini beradi.

6. Qisqa va lo‘nda matnlar

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining diqqatini uzoq vaqt davomida ushlab turish qiyin bo‘lishi mumkin. Shuning uchun, matnlar qisqa va lo‘nda bo‘lishi lozim. Ular o‘quvchining diqqatini taqsimlamasdan, o‘qish jarayonini samarali va tez amalga oshiradi. Qisqa va oson tushuniladigan matnlar bolalar uchun yaxshi o‘qish mashqidir, chunki ular tez va muvaffaqiyatli o‘qish orqali o‘zlarining o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

Xulosa

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnning o‘ziga xos xususiyatlari katta ahamiyatga ega. Matnning sodda, tushunarli, qiziqarli va qisqa bo‘lishi, rasm va tasvirlardan foydalanish, matnning takrorlanuvchi va oddiy struktura bilan tashkil etilishi o‘quvchilarning o‘qish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Bu usullar orqali o‘quvchilar nafaqat o‘qishni, balki o‘qilgan materialni tahlil qilish va tushunishni o‘rganadilar, bu esa ularning ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli o‘tkazishga xizmat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar

1.Ibragimov, T. (2015). Boshlang‘ich sinfda o‘qish savodxonligini shakllantirish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.

2.Abdullaeva, L. (2018). O‘qish metodikasi va boshlang‘ich ta'limda innovatsion yondashuvlar. Tashkent: O‘zbekistan xalq ta'limi nashriyoti.

3. S.I.Tursunova The development of oral speech of younger schoolchildren in extracurricular activities. Eurasian Research Bulletin, 2022.

4. S.I.Tursunova Pedagogical bases of nationalization of school education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3 (02), 456–461.

5. Турсунова, С. И. (2023). Причины выбора модели внеучебной деятельности по развитию устной речи младших школьников.

6. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang ‘ich sinf o ‘quvchilarining og ‘zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.

7. Ismatova, N., & Tursunova, S. I. (2023). BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARIDA OG’ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH, TILSHUNOSLIK USLUBIY MUAMMO SIFATIDA. Interpretation and researches, 2(1).

8.Allaberganova, Y., & Tursunova, S. (2023). BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH. Interpretation and researches, 2(1).

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

9.Hikmatov, I., & Tursunova, S. (2023). Bo ‘lajak boshlang ‘ich sinf o ‘qituvchilarini ma’naviy-ma’rifiy faoliyatga tayyorlashning imkoniyatlari. Interpretation and researches, 2(1).

10. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ИҚТИСОДИЙ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Scientific Impulse, 1(4), 397-399.

11. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. Scientific Impulse, 1(4), 393-396